

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝ

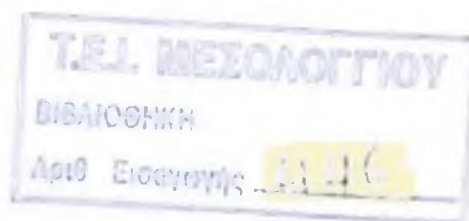
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΚΑΙ

ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΟΥΡΑΝΙΑ ΑΘ. ΛΕΤΣΑ

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1998

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Το δικαίωμα της προσωπικότητας

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η προσβολή της προσωπικότητας

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η προστασία της προσωπικότητας

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	8

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κεφάλαιο πρώτο

<i>Η έννοια της προσωπικότητας</i>	<i>9</i>
1. Η έννοια της προσωπικότητας στο συνταγματικό δίκαιο	9
2. Η έννοια της προσωπικότητας στο αστικό δίκαιο	12
3. Η έννοια της προσωπικότητας στο ποινικό δίκαιο	13

Κεφάλαιο δεύτερο

<i>Το δικαίωμα της προσωπικότητας στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο</i>	<i>14</i>
1. Η προστασίας του περιβάλλοντος στη Συνθήκη του Μάαστριχτ	15

.....4.....

2. Η ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο του Αστικού Δικαίου.....	17
--	----

Κεφάλαιο τρίτο

<i>Ιστορική αναδρομή</i>	19
--------------------------------	----

Κεφάλαιο τέταρτο

<i>Το περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας</i>	20
1. Σωματικά αγαθά	21
2. Ψυχικά αγαθά	21
3. Η τιμή	22
4. Η ελευθερία	23
5. Η σφαίρα του απορρήτου	24
6. Η εικόνα, η φωνή	25
7. Το άσυλο της κατοικίας	25
8. Το όνομα	26
9. Τα προϊόντα της διανοίας	27

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κεφάλαιο πρώτο

Οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα σχετικά με την προσβολή της προσωπικότητας29

Κεφάλαιο δεύτερο

Η έννοια της προσβολής της προσωπικότητας31

Κεφάλαιο τρίτο

Παράνομος χαρακτήρας της προσβολής33

1. Γενικά33

2. Μορφές νομίμου προσβολής.....34

 Α. Συναίνεση του δικαιούχου στην προσβολή35

 α. Συναίνεση στην προσβολή σωματικών αγαθών36

 β. Συναίνεση στην προσβολή ψυχικών αγαθών36

 γ. Συναίνεση στην προσβολή της τιμής36

 δ. Συναίνεση στην προσβολή του απόρρητου37

 ε. Συναίνεση στην προσβολή της εικόνας37

 στ. Συναίνεση στην προσβολή της ελευθερίας37

 Β. Εξουσία (δικαίωμα) προσβολής37

.....	6.....
Γ. Άλλες περιπτώσεις νόμιμης προσβολής	38
3. Τα όρια του δικαιώματος της προσωπικότητας	39

Κεφάλαιο τέταρτο

1. Περιπτώσιολογία προσβολών	40
Α. Προσβολές των σωματικών αγαθών.....	40
Β. Προσβολές των ψυχικών αγαθών	40
Γ. Προσβολές της τιμής	41
Δ. Προσβολές της ελευθερίας.....	41
Ε. Προσβολές της σφαίρας του απορρήτου.....	42
ΣΤ. Προσβολές της εικόνας, φωνής και εξωτερικής εμφάνισης	43
Ζ. Προσβολές του ασύλου κατοικίας	43
Η. Προσβολές του ονόματος	43
Θ. Προσβολές των προϊόντων της διανοίας	44

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κεφάλαιο πρώτο

<i>Η προστασία του δικαιώματος της προσωπικότητας εν γένει</i>	45
--	----

.....	7
1. Η γενική προστασία της προσωπικότητας	45
Α. Αξίωση για άρση της προσβολής	46
Β. Αξίωση για παράλειψη της προσβολής στο μέλλον.....	46
Γ. Αξίωση για αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις για αδικοπραξίες.....	47
Δ. Αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης	47
α. Έννοια της ηθικής βλάβης	48
β. Προϋποθέσεις για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης	48
γ. Περιεχόμενο της ικανοποίησης της ηθικής βλάβης	49
2. Η ειδική προστασία της προσωπικότητας	50
Α. Προστασία του ονόματος	50
α. Γενικά.....	50
β. Περιπτώσεις προσβολής του ονόματος.....	50
γ. Προστασία του ονόματος	51
Β. Προστασία της μνήμης τεθνεώτος	51
α. Γενικά.....	51
β. Φορείς του δικαιώματος προστασίας μνήμης αποθανόντος	52
γ. Προστασία της προσωπικότητας του πεθαμένου	52
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	55
Βιβλιογραφία	56
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Περιπτωσιολογία προσβολών από τη νομολογία	57

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στη σύγχρονη κοινωνική εξέλιξη αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στον άνθρωπο και στην αξία αυτού. Ο Αστικός μας Κώδικας, ακολουθώντας το πρότυπο του Ελβετικού Αστικού Κώδικα (άρθρο 28), περιέλαβε στο άρθρο 57 γενική διάταξη προστατευτική της προσωπικότητας. Όπως παρατηρεί και ο εισηγητής του Προσχεδίου Καθηγητής Μαριδάκης, στην Αιτιολογική του Έκθεση: “Η προστασία του δικαίου εκτείνεται και επί τους συντελεστές εκείνους, οίτινες συνιστούν την ατομικότητα του προσώπου, είτε απαρτίζουν την φυσικήν αυτού υπόστασιν, είτε την υπόστασιν αυτού την ηθικήν και πνευματικήν. Όχι μόνον η σωματική και ψυχική ακεραιότης αλλά και ο ηθικός κόσμος, εντός του οποίου κινείται, όστις συνιστά και την ηθικήν πανοπλία, διά της οποίας διεξάγει τον κοινωνικόν αγώνα, ως επίσης και έμφυται ατομικά αξία, διά των οποίων συμβάλλει εις την προαγωγήν του πνευματικού βίου. Πάντα ταύτα, τα οποία συνιστούν το δίκαιον της προσωπικότητας προστατεύονται υπό του δικαίου.”

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κεφάλαιο πρώτο
Η έννοια της προσωπικότητας

1. Η έννοια της προσωπικότητας στο συνταγματικό δίκαιο

Στο άρθρο 281 του Συντάγματος ορίζεται ότι “ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας”. Συγκεκριμένα στην διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος προβλέπεται ότι “κάθε μέλος της πολιτείας δικαιούται να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας”.

Από τις παραπάνω διατάξεις του Συντάγματος φαίνεται ότι η πολιτεία μεριμνά ιδιαίτερα για την προστασία της

προσωπικότητας. Τι είναι όμως προσωπικότητα;

Προσωπικότητα, σύμφωνα με το άρθρο 581 του Συντάγματος είναι το σύνολο των ιδιοτήτων, ικανοτήτων, που αφ' ενός μεν προκύπτουν από την υπόσταση του ανθρώπου ως έλληνα και συνειδητού όντος και αφετέρου εξατομικεύουν ένα συγκεκριμένο πρόσωπο¹. Υποκείμενο του δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας είναι κάθε άνθρωπος, δηλαδή κάθε φυσικό πρόσωπο, άρα και οι αλλοδαποί και οι ανιθαγενείς², καθώς και οι ανήλικοι και τα νήπια εκτός από τους πνευματικά ασθενείς και τα νομικά πρόσωπα. Η προσωπικότητα του ανθρώπου συντίθεται από την σωματική, ψυχική, πνευματική, ηθική και κοινωνική υπόστασή του, από την οποία απορρέουν επιμέρους δικαιώματα για την προστασία συγκεκριμένων έννομων αγαθών, συνυφασμένων με την προσωπικότητά του, όπως της σωματικής ελευθερίας, του ονόματος, της μορφής, της υγείας, της τιμής, της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας, του ασύλου της κατοικίας, του απαραβιάστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, του απορρήτου των επιστολών. Ορισμένα από τα ατομικά αυτά δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους της πολιτείας, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 582 του

¹ Αριστόβουλος Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, εκδοτικός οίκος Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1982, σελ. 116.

² Πρόδρομος Δαχτόχλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1991, σελ. 224.

Συντάχματος απολαμβάνουν ιδιαίτερης προστασίας. Τέτοια δικαιώματα είναι αυτά της ζωής και της τιμής³. Αλλά προκειμένου να επιτευχθεί η συνταγματική προστασία της ανθρώπινης αξίας και της προσωπικότητας, η έννομη τάξη θέσπισε μία σειρά από διατάξεις, οι οποίες ανήκουν τόσο στο δημόσιο όσο και στο ιδιωτικό δίκαιο και με τις οποίες αφενός μεν κατοχυρώνεται η προστασία όλων εκείνων των στοιχείων που συγκροτούν την προσωπικότητα από κάθε δυνατή προσβολή και αφετέρου εξασφαλίζεται σε κάθε φορέα της προσωπικότητας η δυνατότητα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να την αξιοποιεί όπως αυτός επιθυμεί⁴. Αυτό σημαίνει ότι το κράτος αναλαμβάνει μία διπλή υποχρέωση απέναντι σε όλους τους πολίτες της ελληνικής επικράτειας χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, χρώσσης και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Το αρνητικό περιεχόμενο της υποχρέωσης αυτής είναι να μην παρεμποδίζει την ανάπτυξη της προσωπικότητας και το θετικό να αίρει τόσο τα εμπόδια που υφίστανται στην προσπάθεια του ατόμου να αναπτύξει την προσωπικότητά του όσο και να παρέχει τα αναγκαία μέσα για την ελεύθερη ανάπτυξή της⁵.

³ Μάνεσης, ό.π., σελ. 116.

⁴ Κωνσταντίνος Σημαντήρας, Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου, έκδοση τρίτη, ημίτομος Α', εκδ. οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα 1980, σελ. 339.

⁵ Μάνεσης, ό.π., σελ. 118.

2. Η έννοια της προσωπικότητας στο αστικό δίκαιο

Ο Αστικός Κώδικας (ΑΚ) περιλαμβάνει διάταξη (ΑΚ 57) με την οποία προστατεύει την προσωπικότητα του προσώπου από κάθε προσβολή. Στον Αστικό Κώδικα δεν ορίζεται η έννοια της προσωπικότητας υπό στενή αλλά υπό ευρεία έννοια. Η ευρεία αυτή έννοια της προσωπικότητας έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να καλύψει προσβολές οι οποίες είναι δυνατόν να προβλεφθούν στο μέλλον από τον νομοθέτη. Σύμφωνα λοιπόν με τον Αστικό Κώδικα, η έννοια της προσωπικότητας περιλαμβάνει όλες εκείνες τις αστάθμητες αξίες της ατομικότητας και μοναδικότητας, οι οποίες απαρτίζουν την ουσία του ανθρώπου, δηλαδή την ηθική, πνευματική και σωματική του υπόσταση⁶. Κατά άλλη άποψη, το δικαίωμα της προσωπικότητας περιλαμβάνει όλες τις δυνατές εξουσίες - συντελεστές της ατομικότητας και μοναδικότητας κάθε προσώπου, την εξουσία για την ελεύθερη ανάπτυξη αυτών των συντελεστών καθώς και την εξουσία του προσώπου να αποκλείει την δραστηριότητα άλλων που θίγουν την προσωπικότητά του⁷.

Το δικαίωμα της προσωπικότητας έχει θετικό και

⁶ Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996, σελ. 86.

⁷ Ιωάννης Σπυριδάκης, Γενικές Αρχές, τεύχος Α', εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ. 323-324.

αρνητικό περιεχόμενο. Το θετικό περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας συνίσταται στην εξουσία του προσώπου να αναπτύσσει ελεύθερα τις αξίες και τους συντελεστές της ατομικότητάς του. Το αρνητικό περιεχόμενο συνίσταται στην εξουσία του προσώπου να απαιτεί από τους άλλους τον σεβασμό της προσωπικότητάς του και να αποκλείει κάθε δραστηριότητα των άλλων που θίγουν την προσωπικότητά του. Το θετικό περιεχόμενο αποτελεί το κύριο στοιχείο του δικαιώματος της προσωπικότητας ενώ το αρνητικό περιεχόμενο αποτελεί λογική και φυσική του συνέπεια^θ.

Συμπεραίνοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι αυτόνομες αυτές εξουσίες του ατόμου να μπορεί τόσο να εξασφαλίζει την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του όσο και να παρεμποδίζει κάθε δραστηριότητα άλλου προσώπου που θίγει την προσωπικότητά του, προστατεύονται με ειδικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα.

3. Η έννοια της προσωπικότητας στο ποινικό δίκαιο

Στο ποινικό δίκαιο ορίζονται προστατευτικές διατάξεις για ορισμένα μόνο ατομικά δικαιώματα όπως αυτά της ζωής, της τιμής και της σωματικής ακεραιότητας του προσώπου, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η προστασία της προσωπικότητας του ανθρώπου.

^θ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 323-324.

Κεφάλαιο δεύτερο

Το δικαίωμα της προσωπικότητας στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο

Από τις τρεις κατηγορίες ατομικών δικαιωμάτων που αναφέρονται αντίστοιχα στην ελευθερία, στην ισότητα και δημοκρατία και στην κοινωνική δικαιοσύνη, η συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας αναφέρεται στην οικονομική ελευθερία και στα δικαιώματα της οικονομικής ισότητας και της οικονομικής δικαιοσύνης⁹. Η ίδια η συνθήκη της ΕΟΚ προστατεύει ορισμένες σπουδαίες πλευρές της οικονομικής ελευθερίας. Τα κύρια παραδείγματα είναι η απαχόρευση διακρίσεως λόγω ιθαγένειας¹⁰, η ελευθερία κινήσεως των εργαζομένων¹¹, η ελευθερία εγκαταστάσεως¹², η ισότητα αμοιβής ανδρών και γυναικών¹³.

Το Δικαστήριο της ΕΟΚ έχει εξετάσει και παραβιάσεις

⁹ Π. Δ. Δαχτόχλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1985, σελ. 349 επ.

¹⁰ Άρθρο 7 της συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

¹¹ Άρθρο 48 της συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

¹² Άρθρα 52-57 της συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

¹³ Άρθρο 119 της συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

ατομικών δικαιωμάτων που δεν αναφέρονται στην συνθήκη αλλά προστατεύονται κατά το συνταγματικό δίκαιο των Κρατών μελών, όπως την προσβολή της ελεύθερης εργασίας, της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, της ελευθερίας εμπορίου και άλλων ελεύθερων επαγγελματιών, της ισότητας των φύλων, του δικαιώματος της ιδιωτικής σφαίρας, της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι¹⁴.

Η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στο κοινοτικό δίκαιο δεν αναφέρεται μόνο στην προσβολή των δικαιωμάτων αυτών από κοινοτικά όργανα αλλά και από τρίτους (ιδιώτες).

Ωστόσο, υπάρχει η τάση από το Δικαστήριο να διευρύνει την περιοχή των ελευθεριών που εχχυνώνται οι συνθήκες. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το ελληνικό δίκαιο παρέχει πλήρη προστασία για τις περιπτώσεις προσβολής της προσωπικότητας, αφού, όπως θα εκθέσουμε κατωτέρω, η απαρίθμηση των αγαθών της προσωπικότητας δεν είναι εξαντλητική αλλά ενδεικτική και τα μέτρα προς άρση της προσβολής της προσωπικότητας αρκετά δραστικά.

1. Η προστασίας του περιβάλλοντος στη Συνθήκη του Μάαστριχτ

Τον Φεβρουάριο του 1992 υπογράφηκε "η Συνθήκη για

¹⁴ Βλ. αναλυτικά με την παράθεση των οικείων αποφάσεων, Π. Δ. Δαχτόχλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1985, σελ. 350.

την Ευρωπαϊκή Ένωση": "Η Συνθήκη του Μάαστριχτ", η οποία επικυρώθηκε από την Ελλάδα με τον ν. 2077/1992 (ΦΕΚ Α' 136). Η προστασία του περιβάλλοντος απαγορεύεται πλέον επισήμως ως ένας τομέας της κοινής πολιτικής των κρατών-μελών. Στον τίτλο XVI που επιγράφεται "Περιβάλλον" περιέχονται μεταξύ άλλων οι εξής ρυθμίσεις:

Τίτλος XVI

Περιβάλλον

Άρθρο 130P

1. Η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος συμβάλλει στην επιδίωξη των εξής στόχων:

- τη διατήρηση , προστασία και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.
- την προστασία της υγείας του ανθρώπου.
- τη συνετή και ορθολογική χρησιμοποίηση των φυσικών πόρων .

-.....

2. Η πολιτική της Κοινότητας στον τομέα του περιβάλλοντος αποβλέπει σε υψηλό επίπεδο προστασίας και λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των καταστάσεων στις διάφορες περιοχές της Κοινότητας. Στηρίζεται στις αρχές της προφύλαξης και της πολιτικής δράσης, της επανόρθωσης των

καταστροφών του περιβάλλοντος, κατά προτεραιότητα στην πηγή, καθώς και στην αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει".

Άρθρο 130Σ

1. Το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189Γ και μετά από διαβούλευση με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, αποφασίζει τις δράσεις που πρέπει να αναλάβει η Κοινότητα για την υλοποίηση των στόχων που αναφέρονται στο άρθρο 130Ρ.

Άρθρο 130Τ

Τα μέτρα που θεσπίζονται δυνάμει του άρθρου 130Σ δεν εμποδίζουν τα κράτη-μέλη να διατηρούν και να θεσπίζουν μέτρα ενισχυμένης προστασίας. Τα μέτρα αυτά πρέπει να συμβιβάζονται με την παρούσα συνθήκη, και κοινοποιούνται στην Επιτροπή.

2. Η ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο του Αστικού Δικαίου

Όπως έγινε φανερό από την παράθεση των παραπάνω

διατάξεων, η συμμετοχή του Κοινοτικού Δικαίου ως παράχοντα διαμορφώσεως του περιεχόμενου του δικαιώματος της περιβαλλοντικής προστασίας αποκτά σήμερα ολοένα και μεγαλύτερη βαρύτητα. Οι κοινοτικές ρυθμίσεις εμπλουτίζουν το δικαίωμα της προσωπικότητας της ΑΚ 57 υπό την έννοια ότι το δικαίωμα χρήσεως των περιβαλλοντικών αγαθών ως έκφραση του δικαιώματος της προσωπικότητας συνδιαμορφώνεται και από τις διατάξεις που έλκουν την καταχώρη τους από το κοινοτικό δίκαιο. Υπό την έννοια αυτή συντελούν και στη διαμόρφωση του παράνομου αφού η υπέρβαση π.χ. ορίων που καθορίζονται από συγκεκριμένη εθνική διάταξη κοινοτικής καταχώρης συνιστά παράνομη συμπεριφορά και θεμελιώνει υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας.

Υπό το πρίσμα αυτό οι κοινοτικοί κανόνες οριοθετούν το δικαίωμα χρήσεως των περιβαλλοντικών αγαθών και παρέχουν τη νομοθετική βάση (στο πλαίσιο των διατάξεων 57, 59 κλη του Αστικού Κώδικα): α. Για τις αξιώσεις άρσεως, παραλείψεως και χρηματικής ικανοποίησης σε περίπτωση υπερβάσεως των ορίων ασκήσεως του δικαιώματος και β. Για αποζημίωση στην περίπτωση που η παραβίαση του κανόνα οδηγεί σε ζημιογόνο αποτέλεσμα¹⁵.

¹⁵ Ι. Καράκωστα - Γλ. Σιούτη, Εισαγωγή στο Κοινοτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1993, σελ. 39 επόμ.

Κεφάλαιο τρίτο Ιστορική αναδρομή

Η διάταξη του άρθρου 581 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας θεσπίστηκε για πρώτη φορά το 1975, στο Σύνταγμα του 1975 και έχει ληφθεί από το άρθρο 281 του Γερμανικού Συντάγματος. Η διάταξη ωστόσο του άρθρου 582 του Συντάγματος που θεσπίζει το γενικό κανόνα της απόλυτης προστασίας της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας όλων όσων βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής ή χρώσσης και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων θεσπίστηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1927 (άρθρο 7) και αρχότερα μεταφέρθηκε ως άρθρο 13 στο Σύνταγμα του 1952. Πριν από το 1927 υπήρχε σε όλα τα ελληνικά Συντάγματα διάταξη που απαγόρευε την δουλεία, θεσμό σύμφωνα με τον οποίο οι δούλοι δεν ήταν υποκείμενα αλλά αντικείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Στην Οικουμενική Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του 1948 ορίστηκε "ότι κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα στην ζωή, στην ελευθερία και στην ασφάλεια του προσώπου του" (άρθρο 3) και αναγνωρίστηκε η κατά νόμο προσωπικότητά του, δηλαδή ως υποκείμενο δικαίου (άρθρο 6)¹⁶.

¹⁶ Μάνεσης, ό.π., σελ. 120 επ.

Κεφάλαιο τέταρτο

Το περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας

Περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας είναι τα αγαθά που προστατεύονται από αυτό. Τα αγαθά αυτά δεν συνιστούν ιδιαίτερα αυτοτελή δικαιώματα αλλά εκδηλώσεις του ενιαίου δικαιώματος της προσωπικότητας. Η απαρίθμηση των αγαθών της προσωπικότητας δεν μπορεί να είναι εξαντλητική διότι αφενός μεν μπορεί να υπάρξουν και εκδηλώσεις της προσωπικότητας που δεν έχουν ακόμη αποκαλυφθεί και ενδεχομένως να αποκαλυφθούν στο μέλλον, αφετέρου δε διότι η εξέλιξη του τεχνικού πολιτισμού δεν αποκλείεται να δημιουργήσει τρόπους και τομείς προσβολής της προσωπικότητας αγνώστους μέχρι τώρα. Στον Αστικό Κώδικα ορισμένα αγαθά της προσωπικότητας που προστατεύονται ιδιαίτερα είναι το όνομα, τα προϊόντα της διάνοιας, το επάγγελμα, η ζωή, η σωματική ακεραιότητα και η υγεία¹⁷.

Αγαθά - συντελεστές της προσωπικότητας είναι ενδεικτικά τα ακόλουθα:

¹⁷Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 325 επ., Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 99 επ.

1. Σωματικά αγαθά

Τα σωματικά αγαθά που συνιστούν την σωματική υπόσταση του προσώπου είναι η υγεία, η ζωή και η σωματική ακεραιότητα του ανθρώπου. Τα σωματικά αγαθά είναι θεμελιώδη για την φυσική υπόσταση του προσώπου και τη διατήρησή του και αποτελούν εκδηλώσεις της προσωπικότητάς του. Στη σωματική ακεραιότητα του προσώπου περιλαμβάνονται η όψη και όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά του, που συνιστούν την εξωτερική του εμφάνιση¹⁸. Το κράτος μεριμνά για την υγεία και την σωματική ακεραιότητα και ασφάλεια των πολιτών. Έτσι τα αγαθά αυτά απολαμβάνουν απόλυτη προστασία από το δίκαιο και προστατεύονται και με ειδικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα καθώς και διατάξεις του Ποινικού Κώδικα¹⁹. Επομένως, κάθε προσβολή των φυσικών αυτών αγαθών της προσωπικότητας τιμωρείται και από τον Ποινικό Κώδικα.

2. Ψυχικά αγαθά

Τα ψυχικά αγαθά ως ιδιαίτερο αγαθό της προσωπικότητας του προσώπου αποτελούν ο συναισθηματικός κόσμος και η ψυχική υγεία του ανθρώπου. Αμφισβητείται εάν συναισθηματικό κόσμο έχουν τα βρέφη και όσοι δεν μπορούν να κάνουν χρήση του λογικού τους (οι πνευματικά ασθενείς).

¹⁸ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 326 επ.

¹⁹ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 327.

Η ψυχική υγεία του ανθρώπου και ιδιαίτερα ο συναισθηματικός του κόσμος προσβάλλεται πολύ συχνά στην σημερινή εποχή που χαρακτηρίζεται ως μία εποχή άγχους και γρήγορων ρυθμών²⁰. Η ψυχική υγεία προσβάλλεται με τραύματα ή άλλες ασθένειες οι οποίες φθείρουν την ψυχική ισορροπία και ψυχική χαλάρωση του προσώπου. Ο συναισθηματικός κόσμος προσβάλλεται και δευτερογενώς. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις που προτού προσβληθεί ο συναισθηματικός κόσμος του προσώπου προκαλείται προηγουμένως σωματικός πόνος ο οποίος προκαλεί λύπη και αχνία του προσώπου για το μέλλον, άρα επηρεάζει τον συναισθηματικό του κόσμο. Επίσης ο συναισθηματικός κόσμος ενός προσώπου προσβάλλεται δευτερογενώς σε περίπτωση κατά την οποία προκληθεί με παράνομη πράξη σωματικός ή ψυχικός πόνος σε άλλο πρόσωπο που συνδέεται συναισθηματικά και ψυχικά με το αρχικά προσβεβλημένο²¹.

3. Η τιμή

Ένα επίσης πολύ σημαντικό αγαθό (εκδήλωση) που εκφράζει το περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας είναι η τιμή. Η τιμή ως προστατευόμενο από την πολιτεία αγαθό νοείται μόνο η αξία του προσώπου για την οποία έχει

²⁰ Σημαντήρας, ό.π., σελ. 340.

²¹ Απόστολος Γεωργιάδης - Μιχαήλ Σταθόπουλος, Αστικός Κώδικς, Ερμηνεία κατ' άρθρον, τόμος πρώτος, Γενικά Αρχαί, εκδ. οίκος Αφοί Π. Σάκκουδα, Αθήναι 1978, σελ. 100.

αντίληψη η κοινωνία και όχι η υποκειμενική γνώμη του καθενός για την αξία του. Η τιμή που διαμορφώνεται και από την όλη δραστηριότητα του φυσικού προσώπου αποτελεί ηθικό και κοινωνικό αγαθό και αναφέρεται στην ηθική υπόσταση του προσώπου. Τιμή έχουν και τα βρέφη αλλά και αυτοί που δεν κάνουν χρήση του λογικού τους (πνευματικά ασθενείς)²².

4. Η ελευθερία

Η ελευθερία ως συντελεστής της προσωπικότητας συνίσταται στην ανάπτυξη κάθε δραστηριότητας. Η δραστηριότητα του προσώπου μπορεί να αφορά απλές σωματικές κινήσεις αλλά μπορεί και να επεκτείνεται και στην επαγγελματική, επιστημονική, πνευματική, θρησκευτική και γενικότερα κοινωνική δράση. Στην έννοια της ελευθερίας ως συντελεστή της προσωπικότητας περιλαμβάνεται και η ελευθερία χρήσεως των κοινοχρήστων πραγμάτων²³, η ελευθερία ανεπηρέαστης διαμόρφωσης καθώς και η ελευθερία εκφράσεως γνώμης προφορικά ή γραπτά. Ελευθερία ως αγαθό της προσωπικότητας έχουν και τα νομικά πρόσωπα.

Η ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητας σε όλο το φάσμα της, προσδιορίζεται στο πλαίσιο του ισχύοντος δικαίου, το οποίο προβλέπει και περιορισμούς της. Η ελευθερία δηλαδή

²² Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 327, Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 100-101.

²³ Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 101.

του προσώπου δεν είναι απεριόριστη. Συγκεκριμένα αναφέρεται μόνο σε νόμιμες δραστηριότητες, σύμφωνες με το δίκαιο και όχι σε παράνομες ή ανήθικες. Εξάλλου, το δημόσιο δίκαιο επιβάλλει συχνά περιορισμούς στην ελευθερία του προσώπου και ιδιαίτερα στην ανάληψη των επαγγελματικών και οικονομικών του δραστηριοτήτων²⁴.

5. Η σφαίρα του απορρήτου

Στην σφαίρα του απορρήτου ως συντελεστή της προσωπικότητας περιλαμβάνονται όλα εκείνα τα γεγονότα τα οποία δεν είναι γνωστά καθώς και εκείνα τα οποία το πρόσωπο επιθυμεί και δικαιούται να τα κρατήσει μυστικά. Τέτοιου είδους γεγονότα μπορεί να αφορούν την καθαρά προσωπική ζωή του ατόμου, δηλαδή την ίδια την προσωπικότητά του, όπως την φυσική κατάσταση της υγείας του ή την πνευματική, την ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή, όπως τον τρόπο διαβίωσής του, τις σχέσεις του με τα μέλη της οικογενείας του, τα χράμματα και τις εμπιστευτικές του σημειώσεις, το βιογραφικό του σημείωμα, καθώς και την δημόσια ζωή του, την οικονομική του κατάσταση, τα επαγγελματικά του μυστικά, καθώς και αυτά που αφορούν στην πελατεία, τους προμηθευτές, τους αντιπροσώπους, κλπ²⁵. Σφαίρα απορρήτου έχουν και τα νομικά πρόσωπα (προμηθευτές,

²⁴ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 328.

²⁵ Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 101.

οργάνωση, τεχνικά μυστικά²⁶). Αξίζει να σημειωθεί ότι η σφαίρα του απορρήτου ως ιδιαίτερη εκδήλωση της προσωπικότητας είναι σήμερα ιδιαίτερα ευπρόσβλητη εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας.

6. Η εικόνα, η φωνή

Η εικόνα ή αλλιώς η εξωτερική εμφάνιση του προσώπου (ελαιογραφία, φωτογραφία, προτομή, κινηματογραφική ταινία), καθώς και η φωνή (δίσκος φωνογράφου, κασέτα, CD), είναι στοιχεία που εξατομικεύουν το κάθε φυσικό πρόσωπο και το διαφοροποιούν από τα υπόλοιπα. Για το λόγο αυτό θεωρούνται μέσα προσδιορισμού του προσώπου και η προστασία τους είναι απαραίτητη από το Σύνταγμα σε περίπτωση προσβολής. Τα αγαθά αυτά, ως συντελεστές της προσωπικότητας, εμφανίζονται αυτοτελώς, μπορεί όμως και να συμπίπτουν με το ίδιο το αγαθό της τιμής, της σφαίρας του απορρήτου, κ.ά., οπότε και μπορεί αυτοτελώς να προσβληθούν²⁷.

7. Το άσυλο της κατοικίας

Το άσυλο της κατοικίας ως αγαθό προστατευόμενο της προσωπικότητας έχει την έννοια ότι η οικιακή και η επαγγελματική στέγη του κάθε προσώπου θεωρείται άσυλο και δεν μπορεί να παραβιαστεί. Η κυριότητα και η κατοχή της

²⁶ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 328.

²⁷ Σπυριδάκης, ό.π. σελ. 328.

κατοικίας κάθε φυσικού και νομικού προσώπου είναι βασικό δικαίωμα και προστατεύεται από το άρθρο 9 του Συντάγματος ως ιδιαίτερη εκδήλωση της προσωπικότητας. Τυχχάνει επίσης και ποινικής προστασίας²⁸.

β. Το όνομα

Το όνομα ως στοιχείο της προσωπικότητας είναι το φραστικό σύμβολο μέσω του οποίου εξατομικεύεται το πρόσωπο στον εξωτερικό κόσμο και διακρίνεται από τα άλλα πρόσωπα. Το στοιχείο αυτό της προσωπικότητας που αποτελεί και στοιχείο προσδιορισμού του προσώπου είναι απαραίτητο στις συναλλαγές του προσώπου με άλλο πρόσωπο. Η σπουδαιότητα της κτήσης του ονόματος για το πρόσωπο δεν αποδεικνύεται μόνο από το γεγονός ότι το όνομα είναι απαραίτητο ως βασικό στοιχείο που εξατομικεύει το πρόσωπο σε κάθε δραστηριότητά του αλλά και από το ότι η κτήση του ονόματος είναι για κάθε άτομο υποχρεωτική από το κράτος (ληξιαρχικές πράξεις). Αξίζει να σημειωθεί ότι απαγορεύεται η μεταβολή του ονόματος χωρίς την άδεια της αρχής.

Τα στοιχεία του ονόματος είναι το κύριο όνομα με το οποίο διακρίνεται το πρόσωπο από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας και το επώνυμο με το οποίο διακρίνεται το πρόσωπο από άτομα άλλων οικογενειών²⁹. Ως όνομα

²⁸ Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 101.

²⁹ Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 108.

προστατευόμενο από το Σύνταγμα θεωρείται ακόμα και η επαγγελματική επωνυμία καθώς και το ψευδώνυμο που χρησιμοποιεί κάθε φυσικό πρόσωπο. Η επαγγελματική επωνυμία και το ψευδώνυμο αποτελούν και αυτά διακριτικές ενδείξεις της προσωπικότητας του ατόμου που μαζί με το κύριο όνομά του το εξατομικεύουν σε κάθε δραστηριότητα που αναλαμβάνει και συμμετέχει.

Τέλος, και τα νομικά πρόσωπα διακρίνονται με βάση την επωνυμία τους η οποία προστατεύεται και αυτή από το Σύνταγμα³⁰.

9. Τα προϊόντα της διανοίας

Τα προϊόντα της διανοίας ως ιδιαίτερο στοιχείο της προσωπικότητας είναι τα δημιουργήματα του ανθρώπινου πνεύματος, όπως τα επιστημονικά επιτεύγματα και οι διάφορες εφευρέσεις, καθώς και οι λογοτεχνικές επινοήσεις και καλλιτεχνικές δημιουργίες. Με το δικαίωμα αυτό ο πνευματικός δημιουργός συνδέεται στενότερα με το έργο του. Επίσης το δικαίωμα αυτό είναι αμεταβίβαστο³¹. Το δικαίωμα των προϊόντων της διανοίας περιλαμβάνει περιουσιακές και ηθικές εξουσίες. Αυτό δεν σημαίνει ότι το δικαίωμα στα προϊόντα της διανοίας είναι απλώς άθροισμα των περιουσιακών και ηθικών εξουσιών. Αντίθετα οι εξουσίες αυτές

³⁰ Σημαντήρας, ό.π., σελ. 350.

³¹ Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 123.

απορρέουν από το ενιαίο δικαίωμα στα προϊόντα της διάνοιας. Αυτό σημαίνει ότι τα δύο είδη των εξουσιών (δικαιωμάτων) αυτών δεν είναι άσχετα μεταξύ τους αλλά αντίθετα συνδέονται στενά μεταξύ τους. Το δικαίωμα στα προϊόντα της διάνοιας είναι άμεσο και απόλυτο αφού μεταξύ του δημιουργού και του έργου δεν παρεμβάλλεται η βούληση άλλου προσώπου. Το περιουσιακό περιεχόμενο του δικαιώματος των προϊόντων της διάνοιας σημαίνει ότι ο δημιουργός έχει το δικαίωμα να δημοσιοποιήσει το έργο του (δηλαδή να το εκθέσει δημόσια), να το θέσει σε κυκλοφορία ή να το αποσύρει από την κυκλοφορία, να το τροποποιήσει ή να το διασκευάσει, ακόμη και να το αλλοιώσει. Του δίνεται ακόμη η δυνατότητα να το εκμεταλλεύεται αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη. Με άλλα λόγια με τις περιουσιακές εξουσίες του δικαιώματος προστατεύονται τα περιουσιακά συμφέροντα του πνευματικού δημιουργού.

Με τις ηθικές εξουσίες που απορρέουν από το δικαίωμα των προϊόντων της διάνοιας εξασφαλίζονται τα προσωπικά και τα πνευματικά συμφέροντα του δημιουργού. Συγκεκριμένα ο δημιουργός έχει το δικαίωμα να καταχθεί την σύμβαση διαδόσεως ή τροποποιήσεως ή εκμεταλλεύσεως του έργου του εάν κινδυνεύουν τα προσωπικά ή πνευματικά του συμφέροντα³².

³² Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 122.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
Η ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κεφάλαιο πρώτο

Οι διατάξεις του Αστικού Κώδικα σχετικά με την
προσβολή της προσωπικότητας

Η ρύθμιση της προσβολής της προσωπικότητας περιέχεται στις διατάξεις των άρθρων 57 έως και 60 του Αστικού Κώδικα, σύμφωνα με τα οποία:

Άρθρο 57

Δικαίωμα στην προσωπικότητα

Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αν η προσβολή αναφέρεται στην προσωπικότητα προσώπου που έχει πεθάνει το δικαίωμα αυτό έχουν ο σύζυγος, οι κατιόντες, οι ανιόντες, οι αδελφοί και οι κληρονόμοι του από διαθήκη.

Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.

Άρθρο 58

Δικαίωμα στο όνομα

Αν σ' αυτόν που δικαιούται να φέρει ένα όνομα αμφισβητείται από άλλον το δικαίωμα αυτό, ή αν κάποιος χρησιμοποιεί παράνομα ορισμένο όνομα, ο δικαιούχος ή εκείνος που βλάπτεται, μπορεί να ζητήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.

Άρθρο 59

Ικανοποίηση ηθικής βλάβης

Στις περιπτώσεις των δύο προηγουμένων άρθρων το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα, ή σε ο,τιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.

Άρθρο 60

Δικαίωμα στα προϊόντα της διάνοιας

Όποιος προσβάλλεται παράνομα στο αποκλειστικό δικαίωμά του επάνω στα προϊόντα της διάνοιάς του έχει δικαίωμα να απαιτήσει κατά τους όρους του νόμου, να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.

Κεφάλαιο δεύτερο

Η έννοια της προσβολής της προσωπικότητας

Προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας αποτελεί η προσβολή ή επέμβαση σε μία ή περισσότερες από τις εκδηλώσεις της προσωπικότητας που αναφέρθηκαν προηγούμενα. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μορφή και η έκταση της προσβολής ποικίλλουν και οι κίνδυνοι και τα μέσα προσβολής αυξάνονται καθώς εξελίσσεται συνεχώς ο τεχνικός πολιτισμός.

Η προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας εκδηλώνεται με δύο μορφές: Εσωτερικά και εξωτερικά. Η εσωτερική προσβολή ή αλλιώς αυτοπροσβολή είναι αυτή που προέρχεται από το ίδιο το πρόσωπο. Η εσωτερική προσβολή δεν ρυθμίζεται από τον Αστικό Κώδικα αλλά απαγορεύεται ρόχω

του αναπαλλοτριώτου χαρακτήρα του δικαιώματος της προσωπικότητας. Δεν επιτρέπεται συνεπώς και είναι άκυρη ως αντίθετη στα χρηστά ήθη η παραίτηση ενός προσώπου, ολική ή μερική, από τα δικαιώματα της προσωπικότητάς του³³. Για παράδειγμα, απαγορεύεται η παραίτηση ενός προσώπου από το δικαίωμά του στα προϊόντα της διάνοιάς του, έτσι ώστε να μην αναγνωρίζεται ως δημιουργός του έργου του. Μία τέτοια παραίτηση θεωρείται άκυρη. Η έννοια της εσωτερικής προσβολής περιλαμβάνει ωστόσο και περιπτώσεις παραιτήσεως από το δικαίωμα της προσωπικότητας ή από την ικανότητα του δικαίου, της δεσμεύσεως, της ελευθερίας του προσώπου, της διάθεσης μερών του σώματος για μεταμοσχεύσεις κλπ. Το επιτρεπτό τέτοιων προσβολών κρίνεται κατά περίπτωση³⁴.

Η εξωτερική προσβολή είναι η προσβολή που υφίσταται ένα πρόσωπο από άλλους. Η εξωτερική προσβολή ενδιαφέρει το δίκαιο μόνο στην περίπτωση που είναι παράνομη. Παράδειγμα τέτοιας προσβολής αποτελεί η αναφορά ότι κάποιος παρέστη ως κατηγορούμενος σε δίκη ανθρωποκτονίας, ενώ είχε παραστεί μόνο ως μάρτυρας. Η προσβολή δεν είναι παράνομη μόνο εάν συντρέχουν λόγοι που αίρουν το παράνομο, όπως π.χ. όταν υπάρχει έγκυρη συναίνεση του δικαιούχου ή όταν η προσβολή αποτελεί άσκηση δικαιώματος του προσβάλλοντος (π.χ. εξαιρετικά δυσμενής κριτική της ερμηνείας ηθοποιού σε

³³ Σημαντήρας, ό.π., σελ. 341 επ.

³⁴ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 329 επ.

Θεατρικό έργο από κριτικό θεάτρου)³⁵.

Κεφάλαιο τρίτο

Παράνομος χαρακτήρας της προσβολής

1. Γενικά

Σύμφωνα με το άρθρο 57 του ΑΚ για να θεωρηθεί αναγκαία η προστασία του δικαιώματος της προσωπικότητας πρέπει η προσβολή που θα υποστεί η προσωπικότητα να έχει τις προϋποθέσεις του παρανόμου χαρακτήρα της προσβολής. Η διαπίστωση του παρανόμου παρουσιάζει συχνά δυσκολίες. Παράνομη προσβολή μπορεί να χαρακτηριστεί κάθε προσβολή της προσωπικότητας, αφού το δίκαιο απαγορεύει κάθε επέμβαση τρίτου στα αγαθά που συνιστούν την προσωπικότητα. Προσβολή της προσωπικότητας είναι η προσβολή ενός ή περισσότερων αγαθών που συγκροτούν την προσωπικότητα ή που αποτελούν εκδήλωση αυτής³⁶. Συγκεκριμένα και σύμφωνα με το δίκαιο παράνομη προσβολή στην προσωπικότητα συνιστά κάθε μορφή προσβολής η οποία αντιτίθεται σε επιταχές ή απαγορεύσεις της έννομης τάξης, οι οποίες προστατεύουν την προσωπικότητα. Αλλά το περιεχόμενο πολλών αγαθών της προσωπικότητας είναι άοριστο. Σε πολλές μάλιστα

³⁵ Γεωργιάδης, ό.π., σελ. 87-88.

³⁶ Σημαντήρας, ό.π., σελ. 343.

περιπτώσεις τα αγαθά που συγκροτούν την έννοια της προσωπικότητας ενός προσώπου είναι δυνατό να συγκρούονται με τα αγαθά της προσωπικότητας άλλου προσώπου ή ακόμη και με τα συμφέροντα του συνόλου. Για το λόγο αυτό και προκειμένου να αξιολογηθεί κάποια μορφή προσβολής ως παράνομη είναι απαραίτητη η αξιολογική στάθμιση των συγκρουομένων αγαθών και συμφερόντων και ο καθορισμός των ορίων του συγκεκριμένου δικαιώματος της προσωπικότητας και της παρεχόμενης σε αυτό προστασίας. Έτσι το έργο του δικαστή, το οποίο ομολογουμένως είναι δυσχερές, είναι να καθορίσει με βάση ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις και τα πορίσματα της νομοδοσίας, τις περιπτώσεις και τις μορφές της παράνομης προσβολής³⁷.

2. Μορφές νομίμου προσβολής

Η προσβολή της προσωπικότητας μπορεί να χαρακτηριστεί νόμιμη όταν υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Σύμφωνα με τις προϋποθέσεις αυτές νόμιμος είναι ο χαρακτήρας της προσβολής στις εξής περιπτώσεις:

A. Όταν γίνεται με την συναίνεση του δικαιούχου του δικαιώματος της προσωπικότητας.

B. Όταν αποτελεί άσκηση του δικαιώματος του

³⁷ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 334.

προσβάλλοντος.

Γ. Όταν συντρέχουν άλλοι γενικοί ή ειδικοί λόγοι που αίρουν τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής³⁸.

Ειδικότερα:

A. Συναίνεση του δικαιούχου στην προσβολή

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, προκειμένου η προσβολή ενός προσώπου να είναι νόμιμη είναι απαραίτητη η συναίνεση του δικαιούχου στην προσβολή, εφόσον βέβαια η συναίνεση αυτή δεν είναι παράνομη. Συγκεκριμένα είναι επιτρεπτή η συναίνεση του προσώπου σε απλή σωματική βλάβη καθώς και όταν με την προσβολή ενός σωματικού αγαθού σώζεται άλλο αγαθό του ίδιου προσώπου ή τρίτου (μεταμόσχευση οργάνων σώματος, συναίνεση σε σοβαρή χειρουργική επέμβαση). Ακόμη επιτρεπτή είναι η συναίνεση σε άμεση προσβολή του συναισθηματικού κόσμου ενός προσώπου ενώ το επιτρεπτό της έμμεσης προσβολής εξαρτάται από το επιτρεπτό της συναίνεσης σε προσβολή άλλου αγαθού, η οποία συνεπάγεται και την συναισθηματική προσβολή. Ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις όπου προσβάλλεται η τιμή και η υπόληψη ενός προσώπου είναι δυνατό με την συναίνεση του προσώπου αυτού η προσβολή που υπέστη να θεωρηθεί νόμιμη.

³⁸ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 333.

α. Συναίνεση στην προσβολή σωματικών αγαθών

Η συναίνεση σε απλή σωματική βλάβη είναι επιτρεπτή όταν με την προσβολή ενός σωματικού αγαθού σώζεται άλλο αγαθό του ιδίου προσώπου ή τρίτου (π.χ. ακρωτηριασμός για να διασωθεί η ζωή, μεταμόσχευση οργάνων του σώματος, συναίνεση σε σοβαρή χειρουργική επέμβαση). Αντίθετα δεν είναι επιτρεπτή η συναίνεση στην προσβολή σημαντικών σωματικών αγαθών (π.χ. συναίνεση στην αφαίρεση της ζωής, συναίνεση σε βαριά σωματική βλάβη, συναίνεση σε άμβλωση).

β. Συναίνεση στην προσβολή ψυχικών αγαθών

Η συναίνεση στην προσβολή της ψυχικής υγείας είναι κατά κανόνα ανήθικη και συνεπώς ανεπίτρεπτη. Επιτρεπτή είναι η συναίνεση σε άμεση προσβολή του συναισθηματικού κόσμου (π.χ. συμμετοχή σε παιχνίδια που προκαλούν φόβο και αγωνία).

γ. Συναίνεση στην προσβολή της τιμής

Η συναίνεση σε βαριά προσβολή της τιμής είναι ανήθικη και συνεπώς ανεπίτρεπτη. Κατά τις περιστάσεις ωστόσο, μπορεί να κριθεί επιτρεπτή (π.χ. συναίνεση του προσώπου σε μυθιστορηματική ή θεατρική αναπαράσταση του τρόπου ζωής του, προσβλητική για την τιμή του).

δ. Συναίνεση στην προσβολή του απόρρητου

Δεδομένου ότι απόρρητο και προστασία αυτού υπάρχει όταν το πρόσωπο θέλει να μην καταστούν γνωστά τα μυστικά του, κατά κανόνα η συναίνεση στην προσβολή του απόρρητου είναι επιτρεπτή.

ε. Συναίνεση στην προσβολή της εικόνας

Και η συναίνεση στην προσβολή της εικόνας του προσώπου είναι επιτρεπτή.

στ. Συναίνεση στην προσβολή της ελευθερίας

Η συναίνεση στην προσβολή της ελευθερίας του προσώπου είναι επιτρεπτή, εκτός αν οδηγεί σε υπέρμετρη δέσμευση της ελευθερίας, οπότε είναι ανεπίτρεπτη ως ανήθικη.

Β. Εξουσία (δικαίωμα) προσβολής

Εκτός από τις περιπτώσεις της συναίνεσης του δικαιούχου στην προσβολή του δικαιώματος, οι οποίες και προαναφέρθησαν, υπάρχουν και άλλες περιπτώσεις όπου υπάρχει δικαίωμα ή εξουσία του προσβάλλοντος για προσβολή της προσωπικότητας, οπότε πρόκειται για νόμιμη προσβολή.

Τέτοιες περιπτώσεις είναι οι εξής³⁹:

- α. Η περίπτωση της αυτοδικίας.
- β. Η περίπτωση της άμυνας.
- γ. Η περίπτωση της καταστάσεως ανάγκης.
- δ. Η περίπτωση της χονικής μέριμνας.
- ε. Η περίπτωση ιατρικών επεμβάσεων επείγουσας φύσεως.
- στ. Η περίπτωση επεμβάσεων στην προσωπικότητα σύμφωνα με διατάξεις του δημοσίου δικαίου (π.χ. στράτευση, ποινές στερητικές της ελευθερίας, σύλληψη και προφυλάκιση, σωματική έρευνα, αυτοψία, υποχρέωση για μαρτυρία, περιορισμός σε ψυχιατρείο, κλπ.)
- ζ. Η περίπτωση υποχρέωσης των μαρτύρων να αποκαλύψουν απόρρητα τρίτων προσώπων.

Γ. Άλλες περιπτώσεις νόμιμης προσβολής

Πρέπει να αναφερθούν και οι επιτρεπόμενες από το Νόμο προσβολές της τιμής και άλλων αγαθών της προσωπικότητας όπως:

- α. Κατά το άρθρο 367§1 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο δεν αποτελούν άδικη πράξη μεταξύ άλλων, οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές, ή επαγγελματικές εργασίες.
- β. Από άλλες διατάξεις (άρθρο 408 Κώδικα Πολιτικής

³⁹ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 335.

Δικονομίας και άρθρο 218 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) προκύπτει επίσης ότι η κατάθεση μειωτικών της τιμής αληθινών περιστατικών δεν συνεπάγεται ευθύνη του μάρτυρα για προσβολή της προσωπικότητας του καθού η μαρτυρία.

3. Τα όρια του δικαιώματος της προσωπικότητας

Η προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας και κατ' επέκταση και ο παράνομος ή όχι χαρακτήρας της εξαρτάται και από τα όρια του δικαιώματος της προσωπικότητας, τα οποία αν και ρευστά, καθορίζονται:

α. Από την διάταξη του άρθρου 281 του Αστικού Κώδικα, επί τη βάσει της οποίας δεν μπορεί να χίνει λόγος για παράνομη προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας του εργαζομένου, όταν ο εργοδότης του τον θέτει, λόγω της αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς του στην διάθεση της διοικήσεως, ή προς αποφυγήν αποθύσεως τον μεταθέτει σε άλλη περιοχή δραστηριότητας της επιχειρήσεως.

β. Από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, οι οποίες αποτελούν εκδηλώσεις του δικαιώματος της προσωπικότητας των άλλων, όπως π.χ. όταν αυτός που πρόκειται να δώσει δάνειο σε έναν επιχειρηματία συγκεντρώνει πληροφορίες για την φερεγγυότητα, την επιχειρηματική ικανότητα και δραστηριότητα, τον κύκλο εργασιών, τα κέρδη ή μη του επιχειρηματία.

γ. Από τα συμφέροντα της ολότητας και του κοινωνικού συνόλου και ιδίως από το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση. Έτσι π.χ. η δημοσίευση φωτογραφιών ή πληροφοριών σχετικά με τη ζωή προσώπων του δημόσιου βίου δεν αποτελεί κατά κανόνα προσβολή της προσωπικότητας των ατόμων αυτών.

Κεφάλαιο τέταρτο

1. Περιπτωσιολογία προσβολών

Είναι αδύνατον να απαριθμηθούν εξαντλητικά όλες γενικά οι προσβολές της προσωπικότητας. Παρακάτω ακολουθεί ενδεικτική απαρίθμηση προσβολών της προσωπικότητας σε συνδυασμό με τα αγαθά - συνελεστές της προσωπικότητας.

A. Προσβολές των σωματικών αγαθών

Τα σωματικά - φυσικά αγαθά προσβάλλονται με την αφαίρεση της ζωής, με βαριές ή ελαφρές σωματικές βλάβες, με πρόκληση ασθένειας, κλπ. Ακόμη και η αποκοπή της κόμης ή της γενειάδας μπορεί να αποτελέσει σωματική βλάβη.

B. Προσβολές των ψυχικών αγαθών

Η ψυχική υγεία προσβάλλεται με μετάδοση ασθενειών που προκαλούν ψυχικές παθήσεις (π.χ. σύφιλη), με τον

εξαναγκασμό σε χρήση ναρκωτικών, με ισχυρό ψυχικό κλονισμό, με συνεχή άσκηση ψυχοθροχικής βίας κλπ.

Ο συναισθηματικός κόσμος προσβάλλεται με την πρόκληση ψυχικού πόνου ή άλλων δυσάρεστων συναισθημάτων (τρόμου, αγωνίας κλπ.), είτε με πράξεις που αποσκοπούν άμεσα στο να προκαλέσουν τα συναισθήματα αυτά, είτε με πράξεις που προσβάλλουν άλλα αγαθά και έχουν ως παρεπόμενες συνέπειες την πρόκληση ψυχικού πόνου και άλλων δυσάρεστων συναισθημάτων (π.χ. τραυματισμός, θανάτωση αγαπητού προσώπου).

Γ. Προσβολές της τιμής

Προσβολή της τιμής είναι το να αρνηθεί ή να αμφισβητήσει κάποιος την κοινωνική υπόληψη και την αξία ενός προσώπου. Η προσβολή της τιμής μπορεί να γίνει χραπτά ή προφορικά (π.χ. χρήση υβριστικών εκφράσεων, διάδοση δυσφημηστικών ειδήσεων), με έργα (π.χ. προσβλητικές χειρονομίες), με παράλειψη (π.χ. με αποφυγή του οφειλόμενου σεβασμού). Προσβολή και επέκεινα μείωση της τιμής υπάρχει μόνο όταν οι σκέψεις, η στάση και γενικότερα η συμπεριφορά του προσβάλλοντος απέναντι στον προσβαλλόμενο εξωτερικευθούν, έτσι ώστε να γίνουν αντιληπτές είτε από τον προσβαλλόμενο είτε από τρίτους.

Δ. Προσβολές της ελευθερίας

Οι περιπτώσεις προσβολής της ελευθερίας ποικίλλουν ανάλογα με τους τομείς αναπτύξεως της ελευθερίας του προσώπου (π.χ. παρακώλυση σωματικών κινήσεων, παρακώλυση αναπτύξεως επαγγελματικής, επιστημονικής, θρησκευτικής, οικονομικής κλπ. δράσεως του προσώπου). Ως προσβολή της ελευθερίας έχει κριθεί ακόμη και η παρεμπόδιση χρήσεως κοινόχρηστου πράγματος και ειδικότερα κοινόχρηστης οδού.

Ε. Προσβολές της σφαίρας του απορρήτου

Προσβολή της σφαίρας του απορρήτου υπάρχει στις εξής δύο περιπτώσεις⁴⁰:

α. Όταν το απόρρητο μαθευτεί από τρίτο με δικές του ενέργειες, χωρίς την θέληση του προσώπου - φορέα του απορρήτου, είτε με την ανάχνωση επιστολών ή άλλων εγγράφων, είτε με παχίδευση τηλεφωνικών συνδέσεων, είτε με χρησιμοποίηση τηλεφακών, είτε με την παρακοιούθηση ιδιωτικών συνομιλιών ή συναντήσεων. Η τυχαία γνώση του απορρήτου δεν αποτελεί προσβολή.

β. Όταν το απόρρητο που έγινε κατά οποιοδήποτε τρόπο γνωστό, είτε νόμιμο είτε παράνομο, μεταδίδεται σε τρίτους (π.χ. ο δικηγόρος ή ο ιατρός ανακοινώνουν σε τρίτους γνωστά σε αυτούς μυστικά των πελατών τους, ο υπάλληλος μίας εταιρίας μεταδίδει σε τρίτους μυστικά οικονομικά ή τεχνικά της επιχειρήσεως, τα οποία γνωρίζει λόγω της θέσεώς του).

⁴⁰ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 331.

ΣΤ. Προσβολές της εικόνας, φωνής και εξωτερικής εμφάνισης

Τέτοιες προσβολές αποτελούν η φωτογράφιση, η κινηματογράφιση, η αναπαράσταση, η αναπαραγωγή και διάδοση της εικόνας του προσώπου, η λήψη και αναμετάδοση της φωνής, η μυθιστορηματική, θεατρική, κινηματογραφική αναπαράσταση του χαρακτήρα και της ζωής του προσώπου⁴¹. Δεν αποκλείεται οι προσβολές αυτές να αποτελούν συγχρόνως και προσβολές του αγαθού της τιμής ή του αγαθού της σφαίρας του απορρήτου, ή του αγαθού της ελευθερίας.

Ζ. Προσβολές του ασύλλου κατοικίας

Τέτοιες προσβολές αποτελούν οι διάφορες περιπτώσεις διατάραξης της οικιακής ειρήνης, η παραβίαση του οικιακού ασύλλου, η διατάραξη της οικιακής ή επαγγελματικής στέχης.

Η. Προσβολές του ονόματος

Προσβολές του ονόματος υπάρχουν στις εξής δύο περιπτώσεις:

α. Όταν σε αυτόν που δικαιούται να φέρει ένα όνομα αμφισβητείται από άλλον το δικαίωμα αυτό. Η προσβολή εδώ συνίσταται σε ισχυρισμό (προφορικό ή γραπτό), ο οποίος απευθύνεται προς τον δικαιούχο ή προς τρίτους, ότι το όνομα

⁴¹ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 331.

αυτό (κυρίως δε το επώνυμο) δεν ανήκει στον φορέα του.

β. Όταν κάποιος χρησιμοποιεί παράνομα ορισμένο όνομα. Η προσβολή εδώ συνίσταται στο ότι κάποιος χρησιμοποιεί για τον εαυτό του το όνομα άλλου. Η χρήση είναι παράνομη όταν γίνεται χωρίς να υπάρχει δικαίωμα, το οποίο υπάρχει στις περιπτώσεις της συνωνυμίας.

θ. Προσβολές των προϊόντων της διανοίας

Με την διάταξη του άρθρου 60 του Αστικού Κώδικα προστατεύονται τα προϊόντα της διανοίας δηλαδή η πνευματική και η βιομηχανική ιδιοκτησία, για την οποία υπάρχει ειδική αναλυτική νομοθεσία, που καθιστά την διάταξη αυτή ελάχιστης σημασίας.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ
Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Κεφάλαιο πρώτο

Η προστασία του δικαιώματος της προσωπικότητας
εν γένει

Ο Αστικός Κώδικας προβλέπει γενική προστασία της προσωπικότητας στα άρθρα 57 και 59 και ειδική προστασία του ονόματος στα άρθρα 58 και 59 και των προϊόντων της διανοίας στο άρθρο 60.

1. Η γενική προστασία της προσωπικότητας

Η γενική προστασία της προσωπικότητας περιλαμβάνει:

- A. Αξίωση για άρση της προσβολής
- B. Αξίωση για παράλειψη της προσβολής στο μέλλον
- Γ. Αξίωση για αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις για αδικοπραξίες
- Δ. Αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης

Ειδικότερα:**A. Αξίωση για άρση της προσβολής**

Δεν αρκεί απλά η προσβολή ενός αγαθού από τα αποτελούντα το περιεχόμενο του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, αλλά απαιτείται επιπροσθέτως αυτή η προσβολή να είναι παράνομη⁴². Δεν απαιτείται υπαιτιότητα. Αίτημα της αγωγής αυτής είναι η άρση της προσβολής, δηλαδή η αποκατάσταση της κατάστασης που υπήρχε πριν από την προσβολή (π.χ. απομάκρυνση φωτογραφίας προσώπου που έχει εκτεθεί παράνομα ή απομάκρυνση από την κυκλοφορία εντύπου που θίγει την τιμή κάποιου). Το Δικαστήριο ορίζει σε κάθε περίπτωση τον τρόπο με τον οποίο θα αρθεί η προσβολή της προσωπικότητας μετά από συνεκτίμηση των εκάστοτε περιστάσεων.

B. Αξίωση για παράλειψη της προσβολής στο μέλλον

Προϋπόθεση της αγωγής αυτής είναι να έχει προηγηθεί παράνομη προσβολή αλλά ταυτόχρονα και να υπάρχει βάσιμος κίνδυνος ότι θα επαναληφθεί η προσβολή. Στην περίπτωση αυτή η αξίωση μπορεί να ασκηθεί προληπτικά (χωρίς δηλαδή να έχει προηγηθεί παράνομη προσβολή), αρκεί μόνο να υπάρχει βάσιμος κίνδυνος προσβολής. Αίτημα της αγωγής αυτής είναι

⁴² Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 101.

η παράλειψη στο μέλλον οποιασδήποτε πράξεως που θα θίγει την προσωπικότητα (π.χ. μη δημοσίευση στον τύπο ειδήσεων που θίγουν την τιμή)⁴³.

Γ. Αξίωση για αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις για αδικοπραξίες

Αξίωση για αποζημίωση είναι δυνατή όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της αδικοπραξίας σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 914 του Αστικού Κώδικα (“Οποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει”), δηλαδή πρέπει η προσβολή να συνιστά παράνομη συμπεριφορά, να υπάρχει υπαιτιότητα και περιουσιακή ζημία. Περιεχόμενο της αξίωσης είναι η καταβολή αποζημίωσης.

Δ. Αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης

Η αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης προϋποθέτει βλάβη μη περιουσιακή η οποία συνίσταται στον ψυχικό πόνο που αισθάνεται κάποιος λόγω της προσβολής της προσωπικότητάς του. Η αξίωση προϋποθέτει παράνομη προσβολή. Το αίτημά της συνίσταται στην καταβολή χρηματικού ποσού ως μέσου για μείωση του ψυχικού πόνου ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.

⁴³ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 339.

α. Έννοια της ηθικής βλάβης

Ηθική βλάβη είναι κάθε βλάβη που δεν έχει αντίκτυπο στην περιουσία του προσώπου που θίγεται αλλά αφορά κάθε άλλη βλάβη σε βάρος της προσωπικότητας του προσώπου και συγκεκριμένα στην σωματική, πνευματική και ηθική συγκρότηση αυτού που αδικείται. Είδος της ηθικής βλάβης αποτελεί και η ψυχική οδύνη, δηλαδή ο ψυχικός πόνος που αισθάνεται ένα πρόσωπο λόγω της προσβολής ενός αγαθού του ή ενός αγαθού τρίτου προσώπου με το οποίο συνδέεται⁴⁴.

β. Προϋποθέσεις για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης

Προκειμένου να αποκατασταθεί η ηθική βλάβη από το Δικαστήριο απαιτείται:

βα. Να εξεταστεί τόσο το είδος και η βαρύτητα της προσβολής που προηγήθηκε όσο και ορισμένα άλλα στοιχεία όπως το αγαθό που προσβλήθηκε, η κοινωνική θέση αυτού που προσβλήθηκε και αυτού που προκάλεσε την προσβολή καθώς και η περιουσιακή τους κατάσταση αντιστοίχως.

ββ. Το πρόσωπο που προσβλήθηκε να ζητήσει από το Δικαστήριο την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που του προκλήθηκε.

βγ. Να υπάρχει υπαιτιότητα από την πλευρά αυτού που προκαλεί την προσβολή.

⁴⁴ Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 115.

γ. Περιεχόμενο της ικανοποίησης της ηθικής βλάβης

Το περιεχόμενο της ικανοποίησης της ηθικής βλάβης συνίσταται:

- Σε χρηματικό ποσό το οποίο καθορίζεται από το Δικαστήριο. Το ύψος του χρηματικού αυτού ποσού πρέπει να μπορεί να μειώσει τον ψυχικό πόνο ή τα δυσάρεστα συναισθήματα που διακατέχουν το πρόσωπο που υπέστη την προσβολή. Το ύψος δηλαδή του χρηματικού ποσού απαιτείται να είναι ανάλογο του μεγέθους της προσβολής που έχει υποστεί το πρόσωπο, αλλά και ικανό να καταστήσει αισθητή σε αυτόν που προκάλεσε την προσβολή, μέσω της καταβολής του ποσού τη μείωση της περιουσίας του.
- Σε δημοσίευμα.
- Σε ανάκληση (ολική ή μερική) πραγματικών ισχυρισμών.
- Σε επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων τύπου.
- Σε συμπληρωματικό δημοσίευμα.
- Σε δημοσίευμα της δικαστικής απόφασης διά του τύπου.
- Σε απόδοση ή καταστροφή των προσβλητικών εγχράφων, φωτογραφιών, κλπ.⁴⁵.
- Σε ο,τιδήποτε άλλο κρίνει ανάλογο με την περίπτωση το Δικαστήριο (π.χ. δημόσια αίτηση συγχνώμης).

⁴⁵ Γεωργιάδης - Σταθόπουλος, ό.π., σελ. 119.

2. Η ειδική προστασία της προσωπικότητας

Η ειδική προστασία της προσωπικότητας περιλαμβάνει:

- A. Την προστασία του ονόματος
- B. Την προστασία της μνήμης αποθανόντος
- Γ. Την προστασία των προϊόντων της διανοίας.

Ειδικότερα:

A. Η προστασία του ονόματος

α. Γενικά

Το όνομα ως στοιχείο της προσωπικότητας προστατεύεται με την γενική διάταξη του άρθρου 57 του Αστικού Κώδικα. Εκτός όμως από την γενική προστασία το άρθρο 58 του Αστικού Κώδικα προβλέπει και ειδική προστασία του δικαιώματος στο όνομα για την έννοια του οποίου αναφερθήκαμε παραπάνω.

β. Περιπτώσεις προσβολής του ονόματος

Η ειδική προστασία του ονόματος παρέχεται στις προαναφερθείσες ανωτέρω δύο περιπτώσεις, πρώτον όταν σε αυτόν που δικαιούται να φέρει ένα όνομα αμφισβητείται από άλλον το δικαίωμα αυτό και δεύτερον όταν κάποιος

χρησιμοποιεί παράνομα ορισμένο όνομα⁴⁶.

γ. Προστασία του ονόματος

Η ειδική προστασία του ονόματος είναι όμοια με την γενική προστασία του δικαιώματος της προσωπικότητας και περιλαμβάνει:

1. Αξίωση για άρση της προσβολής
2. Αξίωση για παράλειψη της προσβολής στο μέλλον
3. Αξίωση για αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις για αδικοπραξίες
4. Αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης

Ειδικότερα πρέπει να σημειωθούν τα ακόλουθα:

α. Προστασία μπορεί να ζητήσει όχι μόνο ο δικαιούχος του ονόματος αλλά και εκείνος που βλάπτεται από την προσβολή του ονόματος άλλου προσώπου.

β. Το ψευδώνυμο, η εμπορική επωνυμία και η επωνυμία νομικού προσώπου απολαμβάνουν της ειδικής προστασίας του ονόματος⁴⁷.

Β. Η προστασία της μνήμης τεθνεώτος

α. Γενικά

⁴⁶ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 344.

⁴⁷ Σημαντήρας, ό.π., σελ. 350.

Μετά το θάνατο του φυσικού προσώπου παύει να υπάρχει το πρόσωπο και συνεπώς και το δικαίωμά του της προσωπικότητας. Ανεξάρτητα από αυτό υφίσταται ανάγκη προστασίας της προσωπικότητάς του και μετά τον θάνατό του. Η ανάγκη αυτή απορρέει από τον οφειλόμενο σεβασμό στην μνήμη του νεκρού αλλά και κυρίως από την ύπαρξη συγγενικών προσώπων που διαπνέονται από συναισθήματα αγάπης, στοργής και σεβασμού προς αυτόν και τα οποία επιθυμούν να προστατεύσουν την μνήμη του. Την ανάγκη αυτή καθήπτει η ρύθμιση του άρθρου 57 § 1 του Αστικού Κώδικα.

β. Φορείς του δικαιώματος προστασίας μνήμης αποθανόντος

Τα πρόσωπα που έχουν το δικαίωμα να προστατεύουν την προσωπικότητα του νεκρού και συνδέονται συγγενικά με αυτόν είναι:

- Ο σύζυγος
- Οι κατιόντες
- Οι ανιόντες
- Οι αδελφοί
- Οι κληρονόμοι του νεκρού από διαθήκη

γ. Προστασία της προσωπικότητας του πεθαμένου.

Η ειδική προστασία της προσωπικότητας του πεθαμένου είναι όμοια με την γενική προστασία του δικαιώματος της

προσωπικότητας και ούτω περιλαμβάνει:

1. Αξίωση για άρση της προσβολής
2. Αξίωση για παράλειψη της προσβολής στο μέλλον
3. Αξίωση για αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις για αδικοπραξίες
4. Αξίωση για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης

Πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε και τα εξής:

-Κάθε δικαιούχος μπορεί αυτοτελώς να ασκήσει τις αξιώσεις προστασίας. Αυτό έχει κυρίως σημασία για την αξίωση αποζημιώσεως και την αξίωση ικανοποίησης της ηθικής βλάβης, αφού για την αξίωση άρσης της προσβολής και παράλειψής της στο μέλλον θα αρκεί συνήθως η άσκησή της από ένα ή περισσότερους δικαιούχους.

- Σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ των περισσότερων δικαιούχων σχετικά με την παροχή συναίνεσης στην προσβολή ως προς την άσκηση των αξιώσεων προστασίας αμφισβητείται ο τρόπος λύσεως της διαφωνίας. Κατά μία γνώμη μεταξύ περισσότερων δικαιούχων υπάρχει σειρά προτεραιότητας, όπως αυτή προκύπτει από την διάταξη του άρθρου 57§1 του Αστικού Κώδικα και επικρατεί η γνώμη του πρώτου στην σειρά. Κατά άλλη γνώμη δεν υπάρχει σειρά προτεραιότητας και κάθε δικαιούχος μπορεί να ενεργήσει ελεύθερα κατά την κρίση του. Τέλος, κατά τρίτη γνώμη η λύση της διαφωνίας μπορεί να γίνει από τον Δικαστή και να προτιμηθεί από όλους τους

δικαιούχους αυτός που συνδεόταν συναισθηματικά περισσότερο με τον νεκρό και τρέφει θερμότερα αισθήματα⁴⁸.

⁴⁸ Σπυριδάκης, ό.π., σελ. 347.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

“Η ελευθερία του ενός προσδιορίζεται υπό της ελευθερίας των άλλων. Όθεν απαιτείται η συνοδική και ισόρροπος προστασία της προσωπικότητας, ώστε να εξασφαλίζεται ίση ελευθερία εις πάντας. Αυτή είναι η δικαιολογία της προστασίας της προσωπικότητας.”

Τα παραπάνω λόγια του σοφού νομοδιδασκάλου Γαζή με έκαναν να αντιληφθώ το μέγεθος της αξίας της προστασίας της προσωπικότητας του ατόμου και να θελήσω να ασχοληθώ, στο τέλος της φοιτητικής μου πορείας με το θέμα αυτό. Ένα είναι βέβαιο: Η ενασχόληση με το θέμα αυτό δεν σταμάτησε στο χράψιμο της εργασίας αυτής. Μόλις ξεκίνησε.

Βιβλιογραφία

1. Απόστολος Γεωργιάδης, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1996.
2. Απόστολος Γεωργιάδης - Μιχαήλ Σταθόπουλος, Αστικός Κώδιξ, Ερμηνεία κατ' άρθρον, τόμος πρώτος, Γενικά Αρχαί, εκδ. οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήναι 1978.
3. Π. Δ. Δαχτόχλου, Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, β' έκδοση, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1985, σελ. 349 επ.
4. Πρόδρομος Δαχτόχλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1991.
5. Ι. Καράκωστας - Γλ. Σιούτη, Εισαγωγή στο Κοινοτικό Δίκαιο Περιβάλλοντος, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1993.
6. Αριστόβουλος Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, εκδοτικός οίκος Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1982.
7. Κωνσταντίνος Σημαντήρας, Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου, έκδοση τρίτη, ημίτομος Α', εκδ. οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήναι 1980.
8. Ιωάννης Σπυριδάκης, Γενικές Αρχές, τεύχος Α', εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985.

Παράρτημα

Περιπτωσιολογία προσβολών από τη νομολογία

Ως προσβολές της προσωπικότητας έχουν κριθεί από την νομολογία, δηλαδή με αποφάσεις των Ελληνικών Δικαστηρίων, οι εξής μεταξύ άλλων περιπτώσεις:

-Η αποτύπωση σε εβδομαδιαίο τεύχος περιοδικού ευμεγέθους (12 X 8,5 εκατοστών του μέτρου) ένθετης φωτογραφίας παχύσαρκου ατόμου σε θαλάσσια παραλία της Αττικής (Καθαμάκι), η οποία είχε μεταβεί εκεί για θαλάσσιο λουτρό το θέρος του 1990 και αναπαυόταν στην παραλία, φέρουσα την για λουτρό θαλάσσια συνηθισμένη ενδυμασία (μαχιώ). Τόσο η φωτογράφιση όσο και η πιο πάνω αποτύπωση της εικόνας αυτής στο περιοδικό, και μάλιστα εντός κειμένου με κύριο τίτλο "Το μυστήριο του πάχους" και με παράτιτλους "Ο εγκέφαλος δίνει τις εντολές της πολυφαγίας", "Η παχυσαρκία οφείλεται σε ... σήματα", "Οι χοντροί άνθρωποι δεν έχουν πάντοτε πρόβλημα ψυχικών διαταραχών", έγιναν χωρίς οποιαδήποτε (ρητή ή σιωπηρή) συναίνεση του

απεικονιζόμενου ατόμου, όπως αυτό προκύπτει από την χωρίς καμία μέριμνα στάση του σώματός της κατά τη φωτογράφιση. Όλα δε τα ανωτέρω συνιστούν προσβολή της ψυχικής προσωπικότητας της απεικονιζόμενης, η οποία έπαθε μάλιστα και ψυχορροχικό σοκ μόλις αντίκρουσε την φωτογραφία της να συνοδεύει το άνω κείμενο στο συγκεκριμένο περιοδικό. Σημειωτέον ότι στο δικαστήριο απεδείχθη ότι η απεικονιζόμενη είναι ηλικίας 65 ετών, ανήκει σε σοβαρό κοινωνικό κύκλο συγγενών και φίλων, είναι άγαμη και θρησκευόμενη, με ανεπίληπτο ψυχικό χαρακτήρα και ψυχική ευαισθησία, μεταβαίνει δε στην παραλία συχνά για θεραπευτικούς κυρίως λόγους. Ενόψει όλων των παραπάνω το Δικαστήριο της επεδίκασε για την προσβολή της ψυχικής της προσωπικότητας ποσό 1.000.000 δραχμών, το οποίο και αυτή είχε ζητήσει. (ΕφΑθ 2006/1993, ΑρχΝομ 44, 334).

-Υπέστη προσβολή της προσωπικότητάς της δικαστική λειτουργός (πρωτοδίκης) για την οποία η ημερήσια εφημερίδα "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ" στο με αριθμό 3578 φύλλο της 18ης Ιουνίου 1994 που κυκλοφόρησε σε όλη την Ελλάδα και ειδικότερα στην τέταρτη σελίδα αυτού καταχώρησε στη στήλη "ΑΝΑΔΕΛΦΟΣ" άρθρο με τον τίτλο "Υπόψη των κυρίων Κουβελάκη, Παπαδοχιαννάκη και άλλων", στο οποίο αφού κάνει λόγο για "καταχχεθίες κακοποιών του κυκλώματος Δαναλάτου" σε βάρος εισαγγελικής λειτουργού, καταλήγει ως εξής: "Εφιστούμε την προσοχή κυρίως των παραχόντων του

Υπουργείου Δικαιοσύνης, αλλά και περίεργων δικαστών, όπως π.χ. για την ανακρίτρια κα Π....., της οποίας το φακέλλο θα δημοσιεύσουμε (κατηγορείται για δωροδοκία και συνεργία σε φόνους κλπ.). Στην περικοπή του άρθρου αυτού ο συντάκτης εμφανίζεται γνώστης του υπηρεσιακού φακέλλου της δικαστικής λειτουργού, ο οποίος περιέχει ιδιαίτερα επιβαρυντικά στοιχεία για αυτήν, και ότι αυτός θα τον φέρει στη δημοσιότητα. Το δικαστήριο έκρινε ότι από το εν λόγω δημοσίευμα προκύπτει αναμφίβολα η πρόθεση του συντάκτη να προσβάλλει την προσωπικότητα της δικαστικής λειτουργού και συγκεκριμένα να βλάψει την τιμή και την υπόληψή της ως κοινωνικού ατόμου και δικαστικής λειτουργού, όπως και να αμφισβητήσει ευθέως την εντιμότητά της, αλλά και να αφήσει να αιωρούνται βαρύτατες κατηγορίες σε βάρος της, γεγονός που πέτυχε αφού με την κυκλοφορία της εφημερίδας σε πανελλήνια κλίμακα δημιουργήθηκε στο αναχνωστικό κοινό θανάσιμη και μη ανταποκρινόμενη στο πρόσωπο της δικαστικής λειτουργού εντύπωση. Με βάση τα ανωτέρω το δικαστήριο έκρινε ότι η δικαστική λειτουργός υπέστη ηθική βλάβη από το επίμαχο δημοσίευμα και επεδίκασε ως χρηματική ικανοποίηση ποσό 10.000.000 δραχμών εις βάρος του "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΤΥΠΟΥ". Διέταξε δε και την δημοσίευση της απόφασης στην εφημερίδα "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ" ως ενδεικνυόμενο μέτρο για την άρση της προσβολής της προσωπικότητας που υπέστη η δικαστική λειτουργός. (ΠΠΑ

11656/1995, ΑρχΝομ 47, 166).

-Η εγκατάσταση και λειτουργία ρυποχόνων μονάδων (τρία εργοστάσια παραγωγής ασφαλομίχματος τα οποία λειτουργούν από δεκαετίες), στην περιοχή των υπέρειων του Μενοικίου όρους, μεταξύ των κοινοτήτων Επταμύλων και Οινούσας Σερρών, τα οποία προκαλούν βλαβερά αποτελέσματα στην υγεία και προσωπικότητα των στην περιοχή αυτή εγκατεστημένων ατόμων, εμποδίζει την ομαλή και απρόσκοπτη διαβίωση στην περιοχή αυτή υπό συνθήκες υγείας, ψυχικής ανέσεως και ασφαλείας και συνιστά προσβολή της προσωπικότητας των κατοίκων. (Μ.Π.Σερρών 12/1994, Αρμ. 48, 410 και ΝοΒ 42, 1032).

-Εργοδότης ο οποίος εκμεταλλευόμενος τη θέση του ως προϊσταμένου συνήψε ερωτικές σχέσεις με την έγγαμο ιδιαίτερα γραμματέα του, προσέβαλε παράνομα το δικαίωμα του συζύγου της γραμματέως για συζυγική πίστη καθώς και την τιμή και την υπόληψή του. Έτσι, ο σύζυγος δικαιούται να ζητήσει χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από τον εργοδότη. (Εφθεσ/κης 735/1993, Αρμ. 47, 332).

-Συνιστά προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας η παρεμπόδιση της άσκησης του δικαιώματος της επικοινωνίας του παιδιού με την υπερήλικα και άρρωστη μητέρα του. Το δικαστήριο διέταξε την αδελφή και την οικογένειά της, στην οικία της οποίας διέμενε η 90 ετών κλινήρης μητέρα, να επιτρέπουν στον αδελφό να

επισκέπτεται την οικία τους για να επικοινωνεί εκεί με την μητέρα του κάθε Τρίτη από 17.00 έως 19.00 ή και καθημερινώς σε περίπτωση που επιδεινωθεί η κατάσταση της υγείας της. (ΜΠΚαβάλας 10/1994, Αρμ. 48, 432).

- Συντρέχει περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας του δικηγόρου εάν ο εντολέας του άσκησε δικαίωμά του κατά τρόπο παράνομο και υπαίτιο, που συνεπάγεται και μείωση του κύρους ή της επαγγελματικής υπόληψης του εντολοδόχου δικηγόρου, οπότε αυτός δικαιούται να αξιώσει χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη την οποία υπέστη από την παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του εντολέα. (ΑΠ 1079/1993, ΔΕΝ 50, 509).

-Η μονομερής από τον εργοδότη βλαπτική μεταβολή των όρων εργασίας συνιστά προσβολή της προσωπικότητας (ΑΠ 835/72, ΝοΒ 21, 205, ΑΠ 144/76, ΝοΒ 24, 687).

-Συνιστά παράνομη προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας η δημιουργία εντυπώσεως στο κοινό ότι ο ηθοποιός αντικαταστάθηκε επειδή δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του ρόλου του (ΕφΑθ 1494/57, ΕΕΝ 25, 67).

-Η προσβολή του δικαιώματος χρήσεως των κοινοχρήστων πραγμάτων διά αυθαίρετου καταλήψεως οδών, πλατειών, αιχλαθών, λιμένων κλπ. ή διά ανοικοδομήσεως επ' αυτών συνιστά προσβολή της προσωπικότητας (ΑΠ 244/59, ΑρχΝ 11, 36, ΑΠ 470/63 ΝοΒ 12, 195, ΑΠ 743/63, ΝοΒ 12,

514, ΑΠ 297/64, ΝοΒ 12, 802, ΑΠ 684/73, ΝοΒ 22, 175).

-Η ανάθεση στον εργαζόμενο ασήμαντων εργασιών ώστε να εμφανίζεται σαν αρχόμενος ("πάχωμα" εργαζομένου) καθώς και η τοποθέτηση του εργαζομένου κατ' εξαίρεση από τους λοιπούς ομοιοβάθμους του και τους νεότερους του σε ανθυγιεινό κτήριο με πρόθεση μείωσης αυτού και εξαναγκασμού σε παραίτηση συνιστούν προσβολή της προσωπικότητας (ΑΠ 183/63, ΝοΒ 11, 1002, Ολομ. ΑΠ 83/64, ΝοΒ 12, 99, ΑΠ 515/64, ΝοΒ 13, 116, ΑΠ 791/64 ΕΕΔ 24, 204, ΑΠ 836/72, ΝοΒ 21, 28).

Προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας συνιστούν επίσης:

-Η δυσμενής μετάθεση εργαζομένου και δη Τμηματάρχου Τράπεζας σε κατώτερη θέση ή υπό τις διαταχές κατωτέρου (ΑΠ 707/63, ΝοΒ 12, 456, ΑΠ 356/64, ΝοΒ 12, 912).

-Η απόλυση υπαλλήλου λόγω διανοητικής ανικανότητας χωρίς προηγούμενη ιατρική εξέταση (ΕφΑ9 3385/58, ΑρχΝ 10, 428).

-Η δημοσίευση ανακριβών ειδήσεων που μειώνουν την τιμή κάποιου (ΑΠ 89/58, ΕΕΝ 25, 685 και ΕφΑ9 1704/75, ΝοΒ 23, 940).

-Ο αποκλεισμός και αποπομπή προσώπου από τον χώρο του Ιπποδρόμου, καίτοι αυτό αποδέχθηκε τον Ιπποδρομιακό Κώδικα και τον σχετικό όρο αυτού (ΕφΑ9 807/56, ΑρχΝ 7,

227).

-Η παρακολούθηση και η καταγραφή σε κασέτα συνοδικίας χωρίς την συγκατάθεση του ομιλούντος (Γνωμοδ. Εισαχγεθ. ΑΠ 8/72, ΝοΒ 20,1120).

-Η διακοπή παροχής ηλεκτρικού ρεύματος στην οικία δικηγόρου παρά την πληρωμή του λογαριασμού (Ειρ.Α9. 2435/64, ΝοΒ 12, 349).
